

ТРОЈНИ ОДНОС: ДРУШТВО, ВОЈСКА И ЦИВИЛНА ВЛАСТ У КОНТЕКСТУ ПОЛИТИЧКЕ ТРАНЗИЦИЈЕ – СЛУЧАЈ СИРИЈЕ

Јелисавета Благојевић*

Достављен: 22. 02. 2021.

Језик рада: Српски

Кориговано: 24. 05. и 21. 06. 2021.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 07. 07. 2021.

DOI број: 10.5937/vojdela2102031B

Изучавање цивилно-војних односа, са становишта политичке науке, посебно добија на актуелности у периодима транзиције, односно покушаја промјене постојећег режима кроз протесте или побуну незадовољних народних маса. На који начин ће војска реаговати, односно да ли ће остати лојална режиму или стати на страну демонстраната, поред осталог, зависи од блискости веза између војске и друштва. Етничка, национална, вјерска и друга структура војске, њена основна мисија, положај у односу на безбједносне службе, као и учешће у спровођењу репресивних мјера представљају неке од показатеља односа између војске и друштва. Циљ овог рада је испитати утицај социјалне структуре војске на њену одлуку да (не)подржи протесте, на основу сљедеће хипотезе: *Уколико структуру војске већином чине припадници владајућих етничких, секташких, племенских и сл. групација већа је вјероватноћа да ће подржати режим.* Хипотеза је тестирана на случају Сирије гдје је војска одлучила да остане уз Башара ал Асада, што је анализирано кроз њен секташко-алавитски карактер, односно идентитет вјерске секте Алавита, основне црте владавине Асадових и положај војске у том режиму. Примјеном метода анализа случаја може се закључити да случај Сирије показује да социјална структура војске одраз структуре владајуће елите, она остаје вјерна режиму, јер њен опстанак зависи од опстанка тог режима.

Кључне ријечи: *војска, транзиција, Сирија, Башар ал Асад, алавити*

* Скупштине Црне Горе, Парламентарни институт, Подгорица,
jelisaveta.blagojevic@skupstina.me

Дио овог рада представља дио докторске дисертације под називом: „Улога војске у арапским режимима и транзицијама. Студије случајева: Тунис, Египат, Бахреин, Сирија, Либија и Јемен“, која је одбрањена на Факултету политичких наука Универзитета Црне Горе у Подгорици, 20. јула 2020. године.

Увод

Улога војске у моментима покушаја промјене постојећег режима, односно антирежимских протеста, у великој мјери зависи од односа војске са друштвом. Социјална компонента анализе војске у режимима који су се суочили са промјеном посебно долази до изражаја у друштвима у којима су владајуће структуре, укључујући војску, засноване на етничкој, вјерској, секташкој или другој припадности. То је нарочито присуно у случајевима када владајућа групација припада мањинској заједници, при чему власт одржава регрутовањем припадника своје заједнице у државне институције. На тај начин ствара себи одане оружане снаге, укључујући како војнике, тако и припаднике снага безбједности.

Са друге стране, тиме се подстиче незадовољство код припадника већинске етничке, вјерске, секташке или друге групације које се често и јавно манифестује у форми протеста који се могу претворити и у побуну, па чак ескалирати и у грађански рат. То одсликава случај Сирије, односно владавина Башара ал Асада (*Bashar al-Assad*) која се, у марту 2011. године, суочила са немирима. Асад је припадник секте Алавита која чини 11% становништва Сирије, а свој утицај стекла је у војсци још током француске управе, када је, због своје вјерне службе, добила привилегован положај. Са друге стране, већину становништва чине припадници вјерске заједнице сунита, који нијесу заступљени у државним структурама, посебно не на руководећим позицијама. То је један од разлога због којих су они покренули протесте против Асадовог режима.

У раду је представљена и кратка концептуална анализа цивилно-војних односа, фактора који их одређују, укључујући политичку транзицију. У том контексту објашњен је утицај социјалне структуре војске на њену одлуку да подржи *демонстранте* или стане на страну режима у случају побуне. То је анализирано кроз приказ социјалне структуре и идентитета владајуће професионалне групе у Сирији – Алавита, основних особина затвореног ауторитарног режима Асадових у периоду од 1970. до 2011. године и, на крају, улоге војске у „Сиријском прољећу“.

Концептуална анализа: Цивилно-војни односи у периоду политичке транзиције

Будући да цивилно-војни односи обухватају цијелокупан опсег односа између војске и друштва на сваком нивоу,¹ њихово изучавање спада како у област политичких наука, тако и социологије, права, филозофије, психологије, антропологије, економије, војних наука и сличних научних дисциплина. Проблематика односа између цивилних и војних власти садржана је у питању које је Платон поставио у дјелу *Држава*, као и пјесник Јувенал у старом Риму: *Ко ће чувати*

¹ Peter D. Feaver, „Civil-Military Relations”, *Annual Reviews Political Science*, 2, 1999.

чувапе? (*Quis custodiet ipsos custodes?*).² Питање одсликава ситуацију у којој је војсци – институцији која је створена да штити друштво – дато довољно прерогатива да постане пријетња истом.

Међу факторима који детерминишу цивилно-војне односе³ налазе се и они који произилазе из транзиције у нови систем и који су, с обзиром на циљ и сврху рада, описани у наставку. Прегледом литературе у области транзитологије, идентификоване су три могуће улоге војске у транзиционом процесу: промотивна, опструктивна и хибридна. Промотивна улога војске подразумева да војска у случају јавног манифестовања народног незадовољства постојећим режимом власти кроз захтјеве за њену смјену, подржи те захтјеве и допринесе свргавању актуелног режима, а потом политички простор препусти цивилним лидерима. У случају да војска остане лојална режиму сматра се да има опструктивну улогу, јер својом позицијом онемогућава промјену у складу са захтјевима *демонстраната* који представљају већинску вољу становништва одређене државе.⁴ Хибридна улога војске подразумева спој одређених промотивних и опструктивних елемената. Другим ријечима, војска може да помогне свргавању омраженог режима, али да се потом не повуче у касарне већ почне да омета процес транзиције кроз политизацију свог дјеловања.

Једна од кључних варијабли у објашњавању позиције војске у транзицији, односно промјени политичког режима, према Хуану Линцу (*Juan Linz*) и Алфред Степану,⁵ јесте позиција и улога војске у претходном режиму. Идентификовањем позиције војске у војним режимима, једнопартијским и личним диктатурама, те њеним утицајем на модел и резултат транзиције бавили су се Ендрију Хејвуд (*Andrew Heywood*)⁶ и Самуел Хантингтон (*Samuel Huntington*)⁷ као и Срђан Дармановић⁸. Улогу војске у изласку из војних режима и периоду успостављања и консолидације новог режима сматрају опструктивном, из личних диктатура промотивном, а у случају једнопартијских система идентификују обје могуће улоге.

У анализи позиције војске у недемократском режиму, могу се идентификовати четири димензије, односно независне варијабле које детерминишу улогу војске у процесу транзиције:

² Milorad Timotić, „Civilno-vojni odnosi i načela civilne kontrole vojske”, u: Miroslav Hadžić (ur.), *Civilna kontrola vojske i policije*, Medija centar, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2000, str. 5.

³ Peter D. Feaver, „Civil-Military Relations”, op. cit., pp. 222-224.

⁴ Jelisaveta Blagojević, „Civilno-vojni odnosi u arapskim režimima”, u: Sonja Tomović Šundić, (ur.), *Mediteranski politikološki djalozi – Izgradnja stabilnosti i društvenog konsenzusa u post-socijalističkim društvima*, Zbornik radova, Univerzitet Crne Gore, Fakultet političkih nauka, Podgorica, 2015, str. 161.

⁵ Huan Linz, Alfred Stepan, *Demokratska tranzicija i konsolidacija: Južna Evropa, Južna Amerika i postkomunistička Evropa*, „Filip Višnjić”, Beograd, 1998.

⁶ Andrew Heywood, *Politika*, CLIO, Beograd, 2004.

⁷ Samuel P. Huntington, *Treći talas: Demokratizacija na izmaku dvadesetog veka*, Politička kultura, Zagreb, CID, Podgorica, 2004.

⁸ Srđan Darmanović, „Demokratske tranzicije i konsolidacije u južnoj i istočnoj Evropi”, *Doktorska disertacija*, Pravni fakultet, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, Crna Gora, 2002.

– *институционално-правна димензија*, која подразумеива институционални или патримонијални карактер војске, њену укљученост у административни апарат, дјеловање у одговарајућим правним оквирима, однос војске као институције и паралелних безбједносних служби;

– *економска димензија*, која се одсликава кроз економску позицију војске, односно удио војних трошкова у државном буџету, власништво или удио власништва у компанијама;

– *социјална димензија*, која подразумеива етничку, националну, племенску и другу структуру војске, као и њен однос са друштвом, тј. чињеницу да режим (не)ужива легитимитет у очима војника, генерала, јавности; (не)учешће војника у кршењу људских права и сл.;

– *едукативно-вриједносна димензија*, која се односи на начин образовања и усавршавања припадника војске, обуке војника у иностранству и сл.

Како је наведено у уводном дијелу, овај рад се фокусира на објашњење дијела социјалне димензије који се односи на питање структуре војске у односу на структуру владајућег система, односно владајуће елите. Ради разумеивања разлога због којих је сиријска војска остала лојална Асаду услед побуне у марту 2011. године, у наставку рада описан је идентитет конфесионалне групе Алавита, као и особености режима Асадових.

Идентитет владајуће конфесионалне групе – Алавита

Најбројнију етничку групацију у Сирији чине Арапи (90,3%), док Курди, Јермени и остали чине око 9,7% популације. Најдоминантнија религија је ислам, односно 87% становника су припадници исламске вјероисповијести, од којих су 74% сунити, а 13% алавити, исмаилити и шиити. Хришћана, углавном грчких православца, унијата и несторијанаца, има око 10%, а друза око три посто.¹⁰

Алавити су смјештени у подручју око Латакије и Тартуса на сјевероистоку медитеранске обале, близу границе са Турском.

Прије француске управе над овом територијом били су познати под називом нусајрити, по оснивачу секте Мухамеду ибн Нусаиру ал Намири (*Muhammad ibn Nuṣayr al-Numayri*). С обзиром на то да нијесу ишли у џамије, те да су Алију давали предност над пророком Мухамедом и празновали неке хришћанске празнике сунити су их сматрали немуслиманима.¹¹ Своју припадност исламској вјероисповијести алавити су доказивали годинама, посебно од тренутка добијања заштићеног статуса под француском управом која је обезбиједила да муфтија

⁹ Jelisaveta Blagojević, „Civilno-vojni odnosi u arapskim režimima”, op. cit., 2015, str. 163.

¹⁰ Vlatko Cvrtila, „Sirija”, u: Mirjana Kasapović (ur.), *Bliski istok*, Fakultet političkih nauka, Zagreb, 2016, str. 326.

¹¹ Dragan V. Todorović, „Sunitsko-šiitski raskol i njegove posledice na bezbednost u regionu Bliskog istoka”, *Doktorska disertacija*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2016, str. 196.

Палестине Мухамед Амин ал Хусеини (*Mohammed Amin al-Husseini*) објави фетву којом алавите признаје за муслимане.¹²

Након што је Хафез ал Асад (*Hafez al- Assad*) који је био припадник секте Алавита, ступио на функцију предсједника државе 1971. године, сунити су јасно изражавали незадовољство, сматрајући да предсједник није муслиман. Међутим, Хафез је настојао да обезбиједи религијски легитимитет, односно докаже припадност шиитима кроз блиске контакте са Ираном након Исламске револуције 1979. године, када су алавити слати да проучавају имамаатску доктрину, те, *интер алиа*, одлазак на јавне молитве и отварање хусејнија.¹³ Хафезов наслједник Башар ал Асад својим дјеловањем настојао је да ојача легитимитет алавита као муслимана, при чему је промовисао вјерску толеранцију и гушио екстремне облике вјерског поступања. Међутим, дио сунитске већине је константно био незадовољан, посебно чињеницом да је алавит и пријатељ Ирана на челу државе, те да шиити имају привилеговану позицију.

Посебан допринос оваквој позицији алавита произилази из чињенице да је БААС партија владајућа политичка снага у држави и друштву Сирије више од пола вијека.¹⁴ Алавити су показали високу спремност и интересовање за багљење политиком и постали су доминантни у руководству партије БААС.¹⁵

Године 1964. дошло је до конфликта између алавитског режима и сунита који су напали снаге безбједности предвођени имамом џамије Ал Султан из Хаме. Након уништења џамије бијес сунита према режиму је порастао, али је на крају угушен. У даљој владавини партија БААС била је суочена са проблемима. Осамдесетих година дошло је до оштрог сукоба са Муслиманском браћом чија је упоришта у Хами власт бомбардовала и гранатирала како би потпуно елиминисала њихово дјеловање.¹⁶ Но, наредни период владавине шиитске мањинске конфесионалне гупе Алавита одликовао је висок степен вјерске и националне толеранције, односно Сирија је постала једна од најтолерантнијих арапских држава у којој су државни празници били и православни и католички Божић и Ускрс.¹⁷

Ипак, четрдесет петогодишња владавина алавита наишла је на противљење сунитске опозиције, укључујући и терористичке групе: Исламску државу и Џабхат ал Нусру. Криза и рат у Сирији, који трају од 2011. године до данас, отпочели су са намјером да већински сунити преузму власт над мањинским ала-

¹² Martin Kramer, *Arab Awakening and Islamic Revival: The Politics of Ideas in the Middle East*, Transaction Publishers, London, 2009.

¹³ Dragan V. Todorović, „Sunitsko-šiitski raskol i njegove posledice na bezbednost u regionu Bliskog istoka“, op. cit., str. 197.

¹⁴ Ibid, str. 198.

¹⁵ David W. Lesch, *The New Lion of Damascus, Bashar al-Asad and Modern Syria*. Yale University Press, New Haven and London, 2005, pp. 6-7.

¹⁶ William L. Cleveland and Martin Bunton, *A History of the Modern Middle East*, Westview Press, Boulder, 2013, p. 423.

¹⁷ Dragan V. Todorović, „Sunitsko-šiitski raskol i njegove posledice na bezbednost u regionu Bliskog Istoka“, op. cit., str. 267.

витима и тиме промијене конфесионалани баланс снага. Саудијска Арабија је одмах изразила подршку сиријској сунитској опозицији с обзиром на то да јој није у интересу да на власти у Сирији буде шиитска секта блиска Ирану. С друге стране, Иран је показао јасну подршку Асаду, односно алавитима. Поред тога, у сукоб су укључени Катар, Уједињени Арапски Емирати, Турска, ирачке шиитске групе и либански Хезболах.¹⁸

Затворени ауторитарни режим Асадових у периоду од 1970. до 2011.

Првих двадесетак година сиријске независности обиљежила је честа и директна интервенција војних снага у политички живот земље, односно вршење промене власти путем војних удара. Овај период нестабилности окончан је доласком на мјесто предсједника Сирије припадника алавитске вјерске заједнице Хафеза ал Асада који је, успостављајући чврсту, централизовану и стабилну структуру власти, на тој позицији остао до смрти 2000. године.¹⁹

Он је централизовао власт, стабилизовао државу и економски је ојачао захваљујући открићу нафте. Повећавао је војни буџет и војну спремност услед израелске пријетње,²⁰ те ојачао регионалну позицију Сирије.²¹ Извор легитимитета његове власти био је он сам – као промишљен, одлучан и храбар лидер, а не избори или партија БААС.²²

Након његове смрти наслијеђује га син Башар ал Асад који влада Сиријом до данас. Као војни љекар Башар је 1994. године уписао војну академију, да би 1998. године постао заповиједник сиријске окупације Либана. За предсједника Сирије изабран је 2000. и 2007. године – оба пута без противкандидата, са преко 90% гласова. Такође, након појаве сукоба 2014. године одржани су предсједнички избори са излазношћу бирача од 73,4%, на којима је Башар освојио преко 88% гласова.²³

На почетку своје владавине заговарао је политичке и економске реформе. То је наводно обећавало његово образовање у Уједињеном Краљевству, отвореност ка Западу,²⁴ и то што је био технофил. Штавише, ослободио је политичке затворенике, либерализовао приступ страним медијима и покренуо антико-

¹⁸ Ibid, 262.

¹⁹ Richard T. Antoun and Donald Quataert, *Syria: Society, Culture, and Polity*, State University of New York Press, Albany, 1991.

²⁰ William L. Cleveland and Martin Bunton, *A History of the Modern Middle East*, op. cit, p. 415.

²¹ Raymond Hinnebusch, David Lesch, „Syrian Arab Republic”, in: Mark Gasiorowski (ed.), *The Government and Politics of the Middle East and North Africa*, 7th ed, Westview Press, Boulder 2014, p. 274.

²² William L. Cleveland and Martin Bunton, *A History of the Modern Middle East*, op. cit., p. 417.

²³ Mary Casey-Baker, „Syrian President Bashar Al-Assad Wins Re-Election”, *Foreign Policy*, 5 June 2014.

²⁴ Ibid, p. 370.

рупцијску кампању. Но, убрзо се показало да Башаровој демократији недостају бројни елементи. Сматрао је да је Сирија сувише фрагилна за брзу демократију и да је стабилност друштва приоритет. Другим ријечима, стратешки циљ Башара, као и његовог оца, био је опстанак режима.²⁵

Табела – Кључне разлике између старе и нове гарде режима Асадових

Стара гарда	Млада гарда
Прва генерација, борба за власт	Друга генерација, рођена у привилегијама
Лична лојалност Хафез Ал Асаду	Мање личне лојалности, стечена права
Аутократски стил владања	Консултације и консензус
Централизовано доношење одлука	Децентрализовано доношење одлука
Јасно дефинисана власт/ауторитет	Двосмисленост власти/ауторитет
Слабе везе са западном културом	Образовани на Западу – САД, УК
Социјалисти и арапски националисти	Идеолошки прагматичари
Државно контролисана економија	Широка подршка приватној економији
Војне технократе са ратним искуством	Академске технократе, без ратног искуства

Извор: Shmuel Bar, „Bashar's Syria: The Regime and its Strategic Worldview”, p. 384

„Сиријско прољеће” и улога војске

Корупција, непотизам, клептократија и висока стопа незапослености довели су до масовних протеста против дугогодишњих режима у арапском свијету крајем 2010. и почетком 2011. године, познатих под називом „Арапско прољеће”. Окидач за манифестацију акумулираног незадовољства било је јавно самоспаљивање уличног продавца 26-годишњег Мухамеда Буазизија (*Mohamed Bouazizi*) у Тунису, што је довело до пада двадесет трогодишње владавине Зине ал Абдин Бен Алија (*Zine al-Abidine Ben Ali*). Убрзо су протести захватили и друге земље, те довели до збацивања са власти Мухамеда Хосни Саида Мубарака (*Muhammad Hosni El Sayed Mubarak*) у Египту; затим Муамера Мухамед Абу Минијар ал Гадафија (*Muammar Muhammad Abu Minyar al-Gaddafi*), који је убијен у грађанском рату уз интервенцију снага НАТО-а, те одласка с власти Али Абдулах Салеха (*Ali Abdullah Saleh*) у Јемену, такође, услед народних побуна и страног притиска. До масовних антирежимских протеста дошло је и у Бахреину, али су гушени уз војну интервенцију Саудијске Арабије.²⁶

²⁵ Ibid, p. 371.

²⁶ Jelisaveta Blagojević i Radenko Ščekić, „Politička previranja u Arapskom svijetu: Nestabilnosti i priliv migranata na Zapadni Balkan”, *Annales - Analiza Istarske In Mediteranske Studije-Series. Historia et Sociologia*, Vol. 27, No. 3, 2017, pp. 540-541.

Након пада дугогодишњих лидера у Тунису и Египту, у марту 2011. године долази до протеста и у сиријском граду Дара (*Daraa*). Режим је одговорио силом и убиством преко 1.000 *демонстраната*, што је довело до захтјева за смјеном Башара и грађанског рата који траје до данас.²⁷

Слабости Башарове владавине Сиријом огледале су се у слабљењу партије БААС, као и непостизању одговарајућег економског раста. Заправо, основне карактеристике сиријске економије биле су висока стопа незапослености, трговински дебаланс, инфлација и буџетски дефицит. Економија се, у великој мјери, заснивала на приходима од производње нафте која је чинила 20% БДП-а, двије трећине извоза и половину владиних прихода.

Као једну од главних препрека за спровођење економских реформи Башар је идентификовао партију БААС и уније радника и сељака. Стога, отпочело је слабљење ових структура, а Башар се све више ослањао на породицу, утицајне алавите и технократе који нијесу имали подршку социјалне базе.

За разлику од Туниса и Египта, гдје је војска подржала демонстранте, те Либије и Јемена гдје се подијелила на присталице и противнике режима, војска Сирије је, слично војсци Бахреина, усљед протеста становништва и захтјева за оставку дугогодишњег лидера, одлучила да пружи подршку очувању власти лидера и његовог режима уз незнатна дезертирања у нижим родовима војске. Разлози оваквог поступања војске описани су и објашњени у наставку текста кроз идентификовање позиције војске у режиму Асада, њене социјалне структуре, повезаности са друштвом, као и осталих дефинисаних димензија анализе.

Позиција војске у режиму Асадових, односно њен утицај на почетак, ток и резултат протеста детерминисан је, прије свега, природом и карактером самог режима. У складу са претходно представљеном класификацијом режима коју су дефинисали Хејвуд, Хантингтон и Дармановић, а на основу карактеристика режима описаних у претходном поглављу, јасно је да режим Хафеза и Башара Асада представља личну диктатуру, односно личну владавину засновану на патримонијалној култури, стварању култа личности, фингиране опозиције, те псеудоидеологије.

Војска је у таквом систему, посматрано кроз институционално-правну димензију, била политички маргинализована и патримонијалне природе. Што се тиче правне регулативе, према Уставу (члан 40 и 109) из 1973. године,²⁸ који је важио до доношења новог 2012. године, предсједник је именовао и разрешавао дужности војне официре, а војна служба је била обавезна. Устав (члан 46 и 106) из 2012. године²⁹ обухвата одредбе истог садржаја. Хафез је кроз регрутовање и одлучивање о напредовању у војсци на етно-религијској основи вршио контролу оружаних снага због страха од војног удара који је био основни елемент политичког живота Сирије у периоду од 1949. до 1970. године, када је било више од 14 удара. Принцип меритократије примјењивао се у случају младих официра и нижих војних родова, док су руководеће војне позиције заузимале лојалне личности. Често је ротирао високе

²⁷ Raymond Hinnebusch, David Lesch, „Syrian Arab Republic”, op. cit., p. 270.

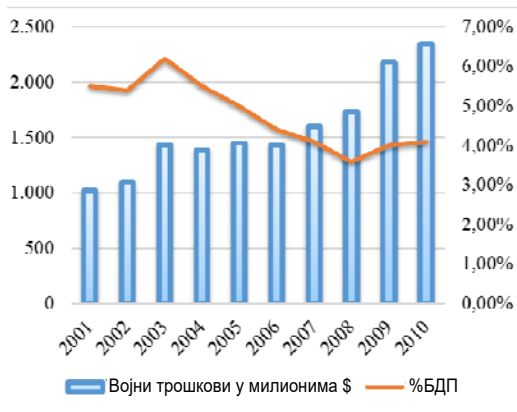
²⁸ „The Syrian Constitution – 1973”, Malcolm H. Kerr Carnegie Middle East Center, 5 December 2012.

²⁹ „Constitution of the Syrian Arab Republic – 2012”, *Voltaire Network*, Damask, 26 February 2012.

војне официре ради онемогућавања концентрисања моћи.³⁰ Доношење војних одлука било је врло централизовано, односно о свему је одлучивао предсједник. Степен оданости војске Асаду најбоље показује убиство најмање 10.000 људи у Хами 1982. године ради гушења побуне исламиста.³¹ Убрзани напредак Башара на војној гљестивици и именовање за врховног команданта снага након братове смрти указује на значај лојалности војске владару. По преузимању власти, Башар је већину официра старог режима замијенио младим официрима, првенствено кроз принудно пензионисање официра преко 60 година старости.³² Покренуо је антикорупцијске реформе у редовима војске, али без успјеха, будући да су патримонијализам, кронизам и фаворизам остале основне карактеристике оружаних снага.

У едукативно-вриједносном смислу војници су обучавани у војним школама, укључујући Војну академију ал Асад у Алепу, Војну академију у Хомсу, која је основана 1933. године за вријеме француске мандатне управе над Сиријом,³³ као и совјетске, а касније руске војне академије.

Анализа економске позиције војске указује на то да она није имала економских активности, односно власништво или удио власништва у компанијама, а удио војних трошкова у БДП-у земље износио је 4,1% у 2010. години.

Табела 18: Војна издвајања Сирије (2001–2010)

Година	Трошкови у милионима \$	%БДП
2001.	1.023	5,5%
2002.	1.103	5,4%
2003.	1.436	6,2%
2004.	1.389	5,5%
2005.	1.450	5,0%
2006.	1.435	4,4%
2007.	1.599	4,1%
2008.	1.732	3,6%
2009.	2.182	4,0%
2010.	2.346	4,1%
2011.	2.495	–
2012–2015.	Не постоје подаци	–

Графикон – Војна издвајања Сирије од 2001. до 2010.

Извор: SIPRI Syria: Military Expenditure Database 2019.

³⁰ Florence Gaub, „Arab armies: Agents of change? Before and after 2011”, *ISSUE- Chaillot Papers* 131, EU Institute for Security Studies, 2014, p. 37.

³¹ William L. Cleveland and Martin Bunton, *A History of the Modern Middle East*, op. cit, p. 423.

³² Shmuel Bar, „Bashar's Syria: The Regime and its Strategic Worldview”, *Comparative Strategy*, Vol. 25, No. 5, 2006, p. 371.

³³ Military School Directory. Dostupno na: <https://militaryschooldirectory.com/syria-al-assad-military-academy/> (20.06.2021)

Што се тиче социјалне димензије евидентно је да је војска имала слабе везе са друштвом, с обзиром на то да алавити чине 70% каријерних војника у оквиру сиријских оружаних снага, иако представљају само 11% популације. Штавише, чине 80–90% официрског корпуса.³⁴ У већини елитних војних јединица налазе се искључиво алавити под командом блиских Асатових рођака. Такође, јединице чији су припадници већински сунити под контролом су оних јединица у којима доминирају алавити, те су заступљени у нижим редовима војске. То објашњава дезертирање у тим редовима услед протеста 2011. године, као и подршку војног руководства и елитних јединица опстанку Асатовог режима. За разлику од војске Либије и Јемена, војску Сирије одликује кохерентност, јединство и институционализованост. То објашњава чињеница да су алавити у Сирији, као и сунити у Бахреину, борбу против демонстраната перципирали као борбу за сопствени опстанак, односно опстанак своје секте.

Четврта дивизија има најбоље наоружање и представља највећу јединицу војске са 40–50.000 припадника на челу са Башаровим братом Махером ал Асадом (*Maher al-Asad*). Сви припадници четврте бригаде су алавити и имају најсофистицираније руско наоружање. Ова дивизија је омогућила бројне побједице над побуњеницима. Такође, значајну подршку Асад је имао од незваничних паравојних јединица

Само 3% војника дезертирало је током рата, што је било, углавном, индивидуалног карактера, прије него што су цијеле јединице војске отказале послушност, те није дошло до колапса војне структуре. Како је током историје мијењала стране, војска није симболизовала национално јединство, па се самим тим, и поред каснијег рата са Израелом и снажног панарабистичког наратива, више идентификовала са режимом, него са државом.³⁵

Може се закључити да реакцију војске, а самим тим и опстанак режима, објашњавају сљедеће варијабле: патримонијалан карактер војске, доминација алавита у војним структурама, учешће војника у кршењу људских права, зависност очувања институционалних интереса војске од опстанка режима, магнитуда и састав протеста, односно чињеница да су побуњеници већином припадници нережимске вјерске секте – сунита. Евидентно је да социјална димензија анализе позиције војске у режиму Асатових има највећу експанаторну моћ када је у питању реакција и улога војске, прије свега у антирежимским протестима, а затим у побуни, односно грађанском рату. Такође, институционално-правна анализа указује на политизовану позицију војске, што је, такође, у великој мјери детерминисано њеном социјалном структуром, односно припадношћу војника једној вјерској секти. Економска и едукативно-вриједносна димензија немају велики експанаторни потенцијал на случају Сирије с обзиром на то да војска није имала значајну економску позицију, а образовање и обуке нијесу обезбиједиле њену неутралност, односно независност од владара.

³⁴ Derek Lutterbeck, *Arab Uprisings and Armed Forces: Between Openness and Resistance*, DCAF, 2011, p. 46.

³⁵ Florence Gaub, „Arab armies: Agents of change? Before and after 2011”, op. cit, p. 36.

Умјесто закључка

Цивилно-војни односи који су обликовали развој Сирије од стицања независности 1946. године прошли су кроз двије фазе: прву, у периоду од 1949. до 1971. године, када се догодило четрнаест војних удара, а војска је директно вршила политичку власт и другу, од 1971. године до данас, коју карактерише цивилни режим Хафеза ал Асада и потом његовог сина Башара ал Асада. Асадови су успоставили цивилну контролу над војском, односно ниво конфликта са цивилним властима је на ниском нивоу, а ни ниво прерогатива није висок. Међутим, слично војсци Бахреина, војска Сирије представља инструмент за реализацију политичких и других циљева и заштиту интереса владајуће фамилије Асад.

Припадници сиријских оружаних снага су пружили отпор побуњеницима због високог степена патримонијализма и непостојања ближих односа са друштвом, као и због чињенице да уживају привилегован положај у сиријској политици. С друге стране, мало је вјероватно да ће неорганизована и фрагментирана опозиција унаприједити њихов статус. Штавише, оне су током рата постале корумпираније, мање професионалне, те изоловане од ширег друштва. Војне мреже непотизма и патронаже, развијене и прије немира 2011. године, претвориле су официрске корпусе у клептократске организације.

Чињеница да војску доминантно чине представници једне вјерске секте, одредила је њену позицију усљед антирежимске побуне, односно потврдила хипотезу рада да случај Сирије показује да уколико структуру војске већином чине припадници владајућих етничких, секташких, племенских и сл. групација већа је вјероватноћа да ће подржати режим, односно имати опструктивну улогу у транзицији. Битно је истаћи да објекат оданости сиријске војске није држава и служба свом народу већ Асадов систем власти који ју је створио и без којег она не би ни постојала.

Изучавање овог питања значајно је ради унапређења литературе у области транзитологије, међународних односа и компаративне политике, те представља основу за подробније изучавање ове не тако заступљене тематике у земљама региона Западног Балкана. То је посебно важно јер нестабилност са арапских простора утиче и на Балкан, што се од 2015. године манифестује великим приливом миграната. При томе, илегалне миграције стварају услове за унапређење организованог криминала, посебно трафикинга људима.

Spisak korišćene literature

- [1] Andrew Heywood, *Politika*, CLIO, Beograd, 2004.
- [2] „Constitution of the Syrian Arab Republic – 2012”, *Voltaire Network*, Damask, 26 February 2012, <http://www.voltairenet.org/article173033.html>, 11/02/2021.
- [3] Derek Lutterbeck, *Arab Uprisings and Armed Forces: Between Openness and Resistance*, DCAF, 2011.
- [4] Dragan V. Todorović, „Sunitsko-šiiitski raskol i njegove posledice na bezbednost u regionu Bliskog istoka”, *Doktorska disertacija*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2016.

[5] Florence Gaub, „Arab armies: Agents of change? Before and after 2011”. *ISSUE-Chaillot Papers* 131, EU Institute for Security Studies, 2014.

[6] Huan Linc, Alfred Stepan, *Demokratska tranzicija i konsolidacija: Južna Evropa, Južna Amerika i postkomunistička Evropa*, „Filip Višnjić”, Beograd, 1998.

[7] Jelisaveta Blagojević, „Civilno-vojni odnosi u arapskim režimima”, u: Sonja Tomović Šundić, (ur.), *Mediteranski politikološki dijalozi – Izgradnja stabilnosti i društvenog konsenzusa u post-socijalističkim društvima*, Zbornik radova, Univerzitet Crne Gore, Fakultet političkih nauka, Podgorica, 2015, str. 159-171.

[8] Jelisaveta Blagojević i Radenko Ščekić, „Politička previranja u Arapskom svijetu: Nestabilnosti i priliv migranata na Zapadni Balkan”, *Annales - Anali za Istrske In Mediteranske Studije-Series. Historia et Sociologia*, Vol. 27, No. 3, 2017, pp. 546–549. Dostupan na: http://zdjp.si/wp-content/uploads/2017/12/ASHS_27-2017-3_BLAGOJEVI%04%86.pdf (4.1.2018)

[9] Jörg Michael Dostal, „Transnational war in Syria: The Eisenhower Doctrine in the 21st Century?”, *Romanian Political Science Review*, Vol. 16, No. 2, 2016, pp. 172-217

[10] David W. Lesch, *The New Lion of Damascus, Bashar al-Asad and Modern Syria*. Yale University Press, New Haven and London, 2005.

[11] Martin Kramer, *Arab Awakening and Islamic Revival: The Politics of Ideas in the Middle East*, Transaction Publishers, London, 2009.

[12] Mary Casey-Baker, „Syrian President Bashar Al-Assad Wins Re-Election”, *Foreign Policy*, 5 June 2014, <https://foreignpolicy.com/2014/06/05/syrian-president-bashar-al-assad-wins-re-election/>, 12/02/2021

[13] Military School Directory. Dostupno na: <https://militaryschooldirectory.com/syria-al-assad-military-academy/> (20.06.2021)

[14] Milorad Timotić, „Civilno-vojni odnosi i načela civilne kontrole vojske”, u: Miroslav Hadžić (ur.), *Civilna kontrola vojske i policije*, Medija centar, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2000, str. 5- 29.

[15] Peter D. Feaver, „Civil-Military Relations”, *Annual Reviews Political Science*, 2, 1999, pp. 211–241

[16] Raymond Hinnebusch, David Lesch, „Syrian Arab Republic”, in: Mark Gasiorowski (ed.), *The Government and Politics of the Middle East and North Africa*, 7th ed, Westview Press, Boulder 2014, pp. 255-281.

[17] Richard T. Antoun and Donald Quataert, *Syria: Society, Culture, and Polity*, State University of New York Press, Albany, 1991.

[18] Samuel P. Huntington, *Treći talas: Demokratizacija na izmaku dvadesetog veka*, Politička kultura, Zagreb, CID, Podgorica, 2004.

[19] Shmuel Bar, „Bashar's Syria: The Regime and its Strategic Worldview”, *Comparative Strategy*, Vol. 25, No. 5, 2006, pp. 353-445.

[20] SIPRI Syria: *Military Expenditure Database 2019*, <https://www.sipri.org/databases/milex>, 06/02/2021

[21] Srđan Darmanović, „Demokratske tranzicije i konsolidacije u južnoj i istočnoj Evropi”, *Doktorska disertacija*, Pravni fakultet, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, Crna Gora, 2002.

[22] Vlatko Cvrtila, „Sirija”, u: Mirjana Kasapović (ur.), *Bliski istok*, Fakultet političkih nauka, Zagreb, 2016, str. 314-352.

[23] „The Syrian Constitution – 1973”, *Malcolm H. Kerr Carnegie Middle East Center*, 5 December 2012, <http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/50255>, 11/02/2021.

[24] William L. Cleveland and Martin Bunton, *A History of the Modern Middle East*, Westview Press, Boulder, 2013.

Резиме

Изучавање цивилно-војних односа, са становишта политичке науке, посебно добија на актуелности у периодима транзиције, односно покушаја промјене постојећег режима кроз протесте или побуну незадовољних народних маса. На који начин ће војска реаговати у тим моментима, односно да ли ће остати лојална режиму или стати на страну демонстраната, између осталог, зависи од блискости веза између војске и друштва. Циљ овог рада је испитати утицај социјалне структуре војске на њену одлуку да (не)подржи демонстранте, на основу сљедеће хипотезе: Уколико структуру војске већином чине припадници владајућих етничких, секташких, племенских и сл. групација већа је вјероватноћа да ће подржати режим. Хипотеза је тестирана на случају Сирије, гдје је војска одлучила да остане уз Башара ал Асада, што је анализирано кроз њен секташко-алавитски карактер, односно идентитет вјерске секте Алавита, основне црте владавине Асатових и положај војске у том режиму.

Башар ал-Асад је наслиједио положај предсједника Сирије од свог оца Хафеза ал-Асада, који је власт преузео у војном пучу. Породица Асад је дио вјерске секте Алавита, која чини 11% становништва. Алавити су учврстили свој положај током француске владавине захваљујући доминантном положају у војсци, који је постао један од основних инструмената за успостављање властитог политичког система. Већина сунитских вјерских заједница је била заступљена у нижим војним чиновима. То објашњава дезертерство у тим чиновима током сукоба, као и подршку опстанку Асадовог режима од стране војног руководства и елитних јединица. Осим поменутог занемарљивог дезертерства, сиријску војску карактеришу кохерентност, јединство и институционализација. То се објашњава чињеницом да су Алавити у Сирији борбу против демонстраната доживљавали као борбу за властити опстанак, односно опстанак своје секте. Ови закључци су резултати примјене методе анализе случаја.

Кључне ријечи: *војска, транзиција, Сирија, Башар ал Асад, Алавити*

© 2021 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodeo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

